

Künye:

Cilt: 39(3)

Yıl: 2025

Sayfa: 733-743

 Güneş Alkan^a Hasan Ali Şahin^b

^a Doktora Öğr., Erciyes Üniversitesi,
gunessunny@gmail.com

^b Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi,
hasahin@erciyes.edu.tr

* Sorumlu Yazar

Geliş Tarihi: 05.03.2025

Kabul Tarihi: 26.05.2025

Yayın Tarihi: 30.09.2025

Atıf:

Güneş Alkan, Hasan Ali Şahin (2025).
Makale başlığı. *Erciyes Akademi*,
39(3), 733-743. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1651858>

Screened by

 iThenticate®
for Authors & Researchers

Except where otherwise noted, content
in this article is licensed under a
Creative Commons 4.0 International
license. Icons by Font Awesome.

Türkiye-İsrail İlişkileri (2011-2022): Dönüm Noktaları, Zorluklar ve İş Birliği

Öz

2011-2016 yılları, Türkiye-İsrail ilişkilerinde derin bir kriz ve yeniden yapılanma sürecini ifade etmektedir. Bu dönemde Mavi Marmara olayı ve Türkiye'nin Filistin'e verdiği destek ilişkileri gerekken, İsrail Türkiye'yi terörizme destek vermekle suçlamıştır. Arap Baharı, Suriye iç savaşı ve İran'ın bölgesel etkisi, iki ülkenin çıkarlarını çatışmalı hale getirmiştir. Ancak 2013'te İsrail'in Türkiye'den özür dilemesiyle başlayan normalleşme süreci, 2016'daki tazminat anlaşmasıyla ilerlemiştir. Suriye ve İran tehdidi gibi ortak güvenlik endişeleri, ilişkilerin yeniden inşasını teşvik etmiştir. Diplomatik krizlere rağmen ticaret, enerji ve güvenlik gibi alanlarda iş birliği potansiyeli devam etmiştir. 2016-2022 dönemi, Türkiye-İsrail ilişkilerinin normalleşme ve iş birliği açısından kritik bir süreç olmuştur. Bu dönemde, taraflar enerji, ekonomi, savunma ve turizm gibi alanlarda iş birliği fırsatlarını değerlendirmiştir. Mavi Marmara krizi sonrası bozulan diplomatik bağlar, 2016'da karşılıklı büyükelçi atamalarıyla yeniden tesis edilmiştir. Özellikle enerji iş birliği, bölgesel istikrar ve ekonomik kazançlar açısından öne çıkmıştır. Doğu Akdeniz'deki doğal gaz rezervleri, Türkiye'nin coğrafi avantajlarıyla birleşerek taraflar için stratejik bir fırsat yaratmıştır. 2022'deki üst düzey ziyaretler, ilişkilerdeki normalleşmeyi hızlandırmış, karşılıklı çıkarların önceliklendirildiği bir dönemi başlatmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkiye, İsrail, Uluslararası İlişkiler

TÜRKİYE-ISRAEL RELATIONS (2011-2022): TURNING POINTS, CHALLENGES AND COOPERATION

Abstract

The years 2011-2016 represent a deep crisis and reconstruction process in Turkish-Israeli relations. During this period, the Mavi Marmara incident and Turkey's support for Palestine strained relations, while Israel accused Turkey of supporting terrorism. The Arab Spring, the Syrian civil war and Iran's regional influence brought the interests of the two countries into conflict. However, the normalization process that began with Israel's apology to Turkey in 2013 progressed with the compensation agreement in 2016. Common security concerns such as the threat from Syria and Iran encouraged the reconstruction of relations. Despite diplomatic crises, the potential for cooperation in areas such as trade, energy and security continued. The period 2016-2022 was a critical period in terms of normalization and cooperation in Turkish-Israeli relations. During this period, the parties evaluated opportunities for cooperation in areas such as energy, economy, defense and tourism. Diplomatic ties that were disrupted after the Mavi Marmara crisis were reestablished in 2016 with the mutual appointment of ambassadors. Energy cooperation, in particular, has come to the fore in terms of regional stability and economic gains. Natural gas reserves in the Eastern Mediterranean, combined with Turkey's geographical advantages, have created a strategic opportunity for the parties. High-level visits in 2022 have

accelerated the normalization of relations and initiated a period in which mutual interests are prioritized.

Keywords: Türkiye, Israel, International Relations

Giriş

2011 ile 2022 yılları arasında Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkiler, Orta Doğu'nun jeopolitik ve güvenlik ortamındaki dönüşümün bir yansıması olarak büyük bir evrim geçirmiştir. Bu süreç, Mavi Marmara olayı gibi büyük krizlerin ardından başlayan normalleşme çabalarıyla şekillenmiş, iki ülke arasında diplomatik, ekonomik ve askeri iş birliği alanlarında önemli gelişmelere yol açmıştır. Bu dönemin başlangıcında yaşanan gerginlikler, özellikle bölgesel ve küresel dinamiklerin etkisiyle, Türkiye-İsrail ilişkilerinin yalnızca ikili bir mesele olmadığını, aynı zamanda bölgesel barış, güvenlik ve enerji politikaları gibi daha geniş bağlamlarda ele alınması gereken bir konu haline geldiğini göstermektedir. 2011 ile 2016 arasındaki kriz dönemi, ilişkilerdeki bozulmanın önemli sebeplerini ve etkilerini ortaya koymuş, sonrasında ise 2016-2022 dönemi ile ilişkilerin yeniden yapılandırılması süreci başlamıştır. Bu süreçte, iki ülke arasında karşılıklı adımlar atılarak, özellikle enerji iş birliği ve bölgesel güvenlik gibi stratejik alanlarda önemli fırsatlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilerin 2011 ile 2016 yılları arasındaki kriz dönemi, Mavi Marmara olayı ve Arap Baharı gibi bölgesel dinamiklerin etkisiyle ciddi bir gerginliğe yol açmıştır. Bu dönemde, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler maslahatgüzar düzeyine inmiş ve ekonomik ve ticari iş birliği de büyük ölçüde daralmıştır. Mavi Marmara olayı, iki ülkenin ilişkilerinde ciddi bir kırılma yaratmış, bu olayın ardından Türkiye, İsrail ile olan diplomatik ilişkilerini keserek uluslararası platformda İsrail'i eleştiren bir tutum benimsemiştir. Bu dönemde ayrıca Arap Baharı'nın Orta Doğu'daki dengeleri değiştirmesi, Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini artırması, İsrail'in ise güvenlik kaygılarının artması gibi faktörler, iki ülkenin dış politikalarında ciddi bir ayrışmaya yol açmıştır.

Ancak 2016 yılından itibaren Türkiye ve İsrail, iki ülke arasındaki ilişkileri normalleştirmek amacıyla bir dizi diplomatik adım atmışlardır. 2016'da imzalanan normalleşme anlaşması, karşılıklı güveni yeniden tesis etmeyi amaçlamış ve diplomatik ilişkilerdeki gerilimi azaltmaya yönelik bir dizi önlem içermiştir. Bu anlaşma, enerji alanındaki iş birliğini güçlendirmek, güvenlik politikalarını uyumlu hale getirmek ve ekonomik iş birliğini yeniden başlatmak için bir temel oluşturmuştur. Ayrıca, her iki ülke de bölgesel tehditler karşısında daha güçlü bir ortaklık kurma amacı gütmüş ve özellikle enerji konusunda iş birliği olanaklarını artırmıştır. İsrail'in Doğu Akdeniz'deki doğal gaz rezervlerini Avrupa'ya ulaştırma konusunda Türkiye'nin en cazip enerji koridoru potansiyeline sahip olması, İsrail nezdinde Türkiye'nin jeopolitik konumunu daha da önemli kılmıştır.

Bölgesel açıdan bakıldığında, Türkiye ve İsrail arasındaki gerilimler, Orta Doğu'daki kutuplaşmayı artırırken, iş birliği dönemleri ise bölgesel istikrarın ve diyalogun artmasına katkı sağlamıştır. 2011'de başlayan Arap Baharı ve ardından gelişen bölgesel kaos, Türkiye ve İsrail'in güvenlik politikalarında ortak kaygılar oluşturmuş, ancak iki ülkenin bu dönemdeki diplomatik krizleri iş birliğini sınırlamıştır. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları üzerine süren rekabet, ilişkilerde yeni gerilim alanları yaratmış olsa da 2022 itibarıyla enerji iş birliği potansiyeli, ilişkilerin yeniden şekillenmesinde önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Alanyazında, Türkiye-İsrail ilişkilerinin kriz dönemleri ve yeniden yapılanma süreçleri üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak, bu çalışmalar genellikle belli başlı olaylara odaklanmakta ve ilişkilerin çok boyutlu yapısını tam anlamıyla açıklayamamaktadır. Bu çalışmanın özgün katkısı, 2011-2022 yıllarını, bölgesel ve küresel dinamikler çerçevesinde ele alarak, bu dönemdeki diplomatik krizlerin ve normalleşme çabalarının tarihsel ve stratejik bağlamını detaylı bir şekilde incelemektir. Ayrıca, çalışma, enerji ve güvenlik alanlarındaki iş birliği potansiyelinin Türkiye-İsrail ilişkilerine nasıl yansıdığını ve bu iş birliğinin uzun vadede iki ülkenin dış politika stratejilerini nasıl şekillendirebileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın önemi, Türkiye-İsrail ilişkilerinin geçmişteki krizlerden nasıl etkilendiğini ve iki ülkenin bu krizlerden çıkarımlar yaparak gelecekteki ilişkilerinde nasıl bir yol haritası

çizebileceğini anlamaya yardımcı olmasıdır. Ayrıca, bu çalışma, Türkiye'nin bölgedeki artan etkinliği ile İsrail'in güvenlik temelli politikaları arasındaki gerilimin bölgesel barış ve istikrar üzerindeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, iki ülke arasındaki ilişkilerin, özellikle enerji iş birliği, bölgesel güvenlik, ticaret ve diplomasi alanlarındaki dönüşümünü incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, enerji iş birliğinin, Doğu Akdeniz'deki enerji dinamikleri ve jeopolitik değişimlerle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu da ele alacaktır. Bu bağlamda, enerji projeleri ve Türkiye'nin enerji koridoru rolü, iki ülkenin iş birliğini nasıl şekillendirdiği ve bölgedeki gerilimleri nasıl etkilediği analiz edilecektir.

Türkiye-İsrail ilişkileri bağlamında bu çalışma, 2011-2022 yılları arasında başlangıçta gergin seyreden ilişkilerin, enerji iş birliği, stratejik çıkarlar ve jeopolitik dinamikler doğrultusunda yeniden şekillenmesini incelemektedir. Bu süreçte yaşanan dönüşüm, iki ülkenin karşılıklı bağımlılıklarını artırmış ve diplomatik normalleşme sürecine zemin hazırlamıştır. Çalışmanın temel amacı, bu gelişmeleri bütüncül bir perspektiften analiz ederek, gelecekteki diplomatik ilişkiler için yol gösterici bir çerçeve sunmaktır.

A. 2011-2016 DÖNEMİ: BOZULAN İLİŞKİLER VE YENİDEN YAPILANMA

2010 yılı Mayıs ayında yaşanan Mavi Marmara olayının ardından Türkiye ve İsrail ilişkilerinde büyük bir kriz yaşanmış ve iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler ikinci kâtip seviyesine indirilmiştir (Ravid, 2011). 2011-2016 yılları arası ise Türkiye ve İsrail arasında bozulan ilişkilerin yeniden yapılanmaya gidildiği bir dönem olmuştur. Gerginlikler ve diplomatik izolasyonlar sonrasında bir yeniden yapılanma sürecine girildiği bu dönemde özellikle enerji, ticaret ve güvenlik gibi alanlarda iş birliği yapılarak ilişkiler yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemdeki dinamikleri anlamak için hem Orta Doğu'daki büyük değişimlerin hem de iki ülkenin dış politikalarında yaşanan dönüşümün analiz edilmesi gerekmektedir (Daştan, 2017).

Özellikle Mavi Marmara olayı, sonrasında Türkiye-İsrail ilişkilerinde büyük bir kırılma noktasına işaret etmektedir. 2010 yılında yaşanan Mavi Marmara saldırısının ardından, Türkiye-İsrail ilişkileri daha da kötüleşmiş, İsrail'e yönelik sert eleştiriler devam etmiştir. İsrail'in yüksek tirajlı gazetelerinden olan Maariv "Erdoğan: Tarihi Bir Hata Yaptınız" başlığıyla yayınladığı bir makalede dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'nın "İsrail tarihinin en büyük hatalarından birini yaptı" sözlerine yer vermiştir. Aynı haberin devamında dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün "Zihniyetini değiştirmesizse bölgedeki en büyük dostunu kaybedecek" sözlerine yer verilerek yaşanan olayları diplomatik bir savaş olarak nitelendirmiştir (Bredenstone, 2010). Türkiye, olayın ardından İsrail ile askeri ilişkileri kesmiş ve diplomatik ilişkilerde gerginlikler devam etmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Filistin'e verdiği destek ve Hamas'a yakınlık göstermesi, İsrail ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Demirtaş-Bagdonas, 2013). 2011 yılı itibarıyla, iki ülke arasındaki ticaret, askeri iş birlikleri ve diplomatik temasta belirgin bir azalma yaşanmıştır (Inbar, 2011).

Bu dönemde Türkiye, özellikle Filistin meselesinde İsrail'in politikalarına karşı sert tutumlar sergilemiş; İsrail'in Gazze'ye yönelik askeri müdahalelerini sistemli şekilde eleştirmiştir. Buna karşılık İsrail, Türkiye'yi Orta Doğu'daki barış çabalarını sekteye uğratmak ve dolaylı olarak terörizme destek vermekle suçlamıştır. Türkiye'nin Suriye iç savaşına müdahil olması, İsrail'in güvenlik kaygılarını daha da derinleştirmiş ve zaten kırılgan olan ikili ilişkileri iyice germiştir. 2011 yılı, Arap Baharı'nın etkisiyle Orta Doğu'da büyük bir dönüşümün yaşandığı bir dönem olmuştur. Türkiye, bu süreçte bölgedeki gelişmelere doğrudan müdahil olarak Arap dünyasında etkinliğini artırma çabası içine girmiştir. Suriye'de Esad rejimiyle ilişkilerin koparılması ve Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketine verilen açık destek, İsrail açısından tehdit olarak algılanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin Arap ülkeleriyle geliştirdiği yakın ilişkiler, İsrail'in Türkiye'ye yönelik güvenini daha da zedelemiştir (Demirtaş-Bagdonas, 2013).

Bu dönemde ayrıca, İsrail'in İran ile nükleer müzakereleri ve bu bağlamda Türkiye'nin tavrı da ilişkilerdeki gerilimleri artırmıştır. Türkiye, İran'a uygulanan ambargolara karşı çıkmış ve bu durum, İsrail'in Türkiye'yi bölgedeki en büyük rakibi olarak görmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, iki ülke arasındaki ilişki, sadece karşılıklı güven eksikliğinden değil, aynı zamanda bölgesel güvenlik endişelerinin ve stratejik çıkarların farklılaşmasından da kaynaklanmıştır (Demirtaş-Bagdonas, 2013).

2013 yılı itibarıyla, özellikle Suriye'deki iç savaşın getirdiği belirsizlik ve İran'ın nükleer programı gibi tehditler, İsrail ve Türkiye'yi daha pragmatik bir dış politika izlemeye yöneltmiştir (Arbell, 2014). Böylelikle, Türkiye-İsrail ilişkilerinde yeni bir dönemin işaretleri görünmeye başlamıştır. Bölgesel gelişmelerin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin arabulucu rolü de iki ülkeyi normalleşme sürecine yönelten önemli bir etken olmuştur. Haarets gazetesinin 21 Mart 2013 tarihli haberinde, ABD Başkanı Barack Obama'nın İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ile yaptığı görüşmede, Türkiye ile ilişkilerde yaşanan krizin sona erdirilmesi için iş birliği yapılmasını talep ettiği ifade edilmiştir. Haber, isminin açıklanmasını istemeyen üst düzey bir Beyaz Saray yetkilisine dayandırılarak, Obama'nın görüşmede Türkiye ile ilişkilerin normalleştirilmesi konusunu gündeme getirdiği ve ABD'nin hem İsrail hem de Türkiye ile güçlü ve dostane ilişkiler sürdürmek istediğini vurguladığı aktarılmıştır. Aynı yetkili, Obama'nın İsrail hükümetine, Türkiye ile ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde adım atma çağrısında bulunduğunu belirtmiştir (Ravid, 2013).

İsrail, Türkiye'nin bölgede güçlü bir aktör olması nedeniyle, Türkiye ile ilişkilerinde bir iyileşme sürecine girmeyi tercih etmiştir. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, uzun süren müzakerelerin ardından, 22 Mart 2013'te ABD Başkanı Obama'nın arabuluculuğuyla Türk halkından özür dilemiş ve tazminat ödemeyi kabul etmiştir. Nihayet, 28 Haziran 2016'da taraflar arasında "Tazminata İlişkin Usul Anlaşması" imzalanmış her iki ülke, karşılıklı çıkarlar doğrultusunda normalleşme yönünde adımlar atmıştır (Abdullah, 2015).

1. Arap Baharı: Stratejik Çıkarlar ve Güvenlik Tehditleri

Arap Baharı'nın ardından Suriye'de patlak veren iç savaş, Türkiye için ciddi dış politika ve güvenlik sorunları doğurmuştur. Başlangıçta Beşar Esad rejimi ile geliştirilen yakın ilişkiler aracılığıyla reform sürecine katkı sağlanabileceği düşünülmüş, ancak rejimin halk üzerindeki baskıcı tutumu Türkiye'nin Suriye muhalefetine destekleme yönünde politika değişikliğine gitmesine neden olmuştur. Bu süreçte Suriye'de merkezi otoritenin zayıflaması, terör örgütü IŞİD ve PYD/YPG gibi radikal unsurların ortaya çıkmasına ve Türkiye'ye yönelik doğrudan tehdit oluşturmaya yol açmıştır (Aydın & Dizdaroglu, 2022).

Aynı süreçte, Türkiye-İran ilişkileri de olumsuz bir seyir izlemeye başlamıştır. 2000'li yılların başlarında ekonomik iş birliği, İran'ın nükleer programına ilişkin Türkiye'nin diplomatik çözüm arayışları ve bölgesel denge politikaları çerçevesinde gelişen ikili ilişkiler, özellikle Suriye iç savaşına ilişkin benimsedikleri farklı yaklaşımlar nedeniyle gerilmiştir. Türkiye, Esad rejimine karşı muhalefeti desteklerken; İran, Suriye'yi stratejik müttefik olarak görmüş ve rejimin yanında konumlanmıştır (Tüysüz, 2014). Bu dönemde Arap Baharı'nın yarattığı siyasi türbülans, Türkiye'yi İran'dan uzaklaştırırken, ortak güvenlik kaygıları çerçevesinde İsrail ile yakınlaşma yönünde bir zemin oluşmasına da katkı sağlamıştır.

İran'ın Hizbullah'a verdiği artan mali ve askeri destek, İsrail açısından ciddi bir ulusal güvenlik tehdidi teşkil etmiştir. İran, ekonomik sıkıntılara rağmen Lübnan'daki Hizbullah'a aktardığı mali kaynakları artırmış; örgütün bütçesinin yaklaşık yüzde 50'sini finanse ederek yıllık yaklaşık 1 milyar dolarlık destek sağlamıştır. Bu duruma Yediot Ahronot gazetesinde şu şekilde yer verilmiştir:

"Öte yandan İran'ın ekonomik sıkıntıları devam etmesine rağmen rejim, Lübnan'daki Hizbullah'a aktardığı mali kaynakları artırdı. Ve böylece İran'ın örgüte tam kapasitede destek veremediği birkaç yılın ardından, bu yıl İranlılar Lübnan'daki müttefiklerine aktardıkları bütçeyi bir kez daha artırdılar. Toplamda Hizbullah'ın bütçesinin yüzde 50'sini İranlılar finanse ediyor ve bu da yıllık yaklaşık bir milyar dolara denk geliyor."

Bu destek, Hizbullah'ın askeri ve siyasi kapasitesini artırarak İsrail'in kuzey sınırında ciddi bir tehdit haline gelmesine neden olmuştur. Ayrıca İran, Gazze'deki İslami Cihad'a 70 milyon dolar taahhüt ederek Hamas'a karşı alternatif bir yapı inşa etmiştir. Böylece İsrail hem kuzeyde Hizbullah hem de güneyde İslami Cihad üzerinden iki yönlü bir tehdit algısıyla karşı karşıya kalmıştır (Fishman, 2016).

İran'ın Suriye üzerinden Hizbullah'a silah ve lojistik destek sağlaması, İsrail'in sınır güvenliği açısından riskleri artırmış, Suriye'deki çatışmalara doğrudan müdahil olan Hizbullah'ın güç kazanması, İsrail

açısından muhtemel bir çatışma senaryosunu daha gerçekçi hale getirmiştir. Ayrıca İran'ın Suriye'de kalıcı askeri varlık kurma çabaları ve burada artan nüfuzu, İsrail tarafından bölgesel güç dengelerini tehdit eden bir gelişme olarak görülmektedir. Kimyasal silahların radikal grupların ya da Hizbullah'ın eline geçme olasılığı da İsrail'in güvenlik endişelerini artıran bir diğer faktör olmuştur (Tüysüz, 2014).

Bu çerçevede değerlendirildiğinde hem Türkiye hem de İsrail'in Arap Baharı sonrası dönemde İran'ın bölgesel etkisinin artışına yönelik benzer güvenlik kaygıları taşıdığı görülmektedir. Türkiye'nin güney sınırında oluşan terör tehditleri ve İsrail'in kuzey ile güney cephesinden gelen tehdit algısı, iki ülkenin bölgesel güvenlik stratejilerinde kesişme noktaları oluşturmuştur. Dolayısıyla bu ortak kaygılar, Türkiye-İsrail ilişkilerinde normalleşme sürecini daha rasyonel ve işlevsel kılmış; güvenlik iş birliğine dayalı yeni bir diplomatik zeminin oluşmasına katkı sağlamıştır.

B. 2016-2022 DÖNEMİ: NORMALLEŞME, EKONOMİK VE STRATEJİK İŞ BİRLİĞİ

2016-2022 yılları, Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerin normalleşme sürecinin hız kazandığı, ekonomik ve stratejik iş birliğinin güçlendiği, bölgesel ve küresel düzeyde ortak çıkarların arttığı bir dönem olmuştur. 2013 yılı itibarıyla başlayan normalleşme süreci, 2016'da iki ülkenin diplomatlarını karşılıklı olarak yeniden atamalarıyla somut bir ivme kazanmış ve 2016'dan itibaren Türkiye-İsrail ilişkileri, diplomatik, ekonomik ve askeri alanlarda yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde, her iki ülke de bölgesel tehditler ve küresel jeopolitik değişimler doğrultusunda karşılıklı iş birliği fırsatlarını değerlendirerek ilişkileri güçlendirmiştir.

2010 yılında yaşanan Mavi Marmara olayı, ilişkilerde ciddi bir kırılmaya yol açmış ve bu süreçte diplomatik bağlar maslahatgüzar düzeyine indirilmiştir. Ancak İsrail'in 2016'da Türkiye'nin ilişkilerin normalleşmesi için öne sürdüğü özür, tazminat ve Gazze ablukasının hafifletilmesi taleplerini kısmen yerine getirmesiyle, taraflar arasında bir normalleşme süreci başlamıştır. Türkiye ve İsrail, büyükelçilerini karşılıklı olarak yeniden atayarak diplomatik ilişkilerde normalleşme sürecine girmiştir. Bu adım, Mavi Marmara krizinden sonra başlayan gerilimlerin diplomatik düzeyde büyük ölçüde sona erdiğini göstermiştir. Bu kapsamda, 28 Haziran 2016'da "Tazminata İlişkin Usul Anlaşması" imzalanmıştır (T.C. Dışişleri, 2024). Bu anlaşma, 30 Haziran'da İsrail güvenlik kabinesince onaylanmış, 17 Ağustos'ta TBMM Dış İlişkiler Komisyonu'ndan geçerek 20 Ağustos'ta TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. T.C. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın onaylamasıyla 9 Eylül'de yürürlüğe giren anlaşma kapsamında, İsrail 20 milyon USD tutarındaki tazminatı Türkiye Adalet Bakanlığı hesabına yatırmıştır. Bu tutar, oluşturulan özel bir fon aracılığıyla mağdur ailelere dağıtılmıştır (Boran, 2020).

İkili ilişkilerde yapılan anlaşmaların ardından enerji iş birliği ön plana çıkmıştır. 14 Ekim 2016'da İsrail Enerji Bakanı Yuval Steinitz, İstanbul'da düzenlenen 23. Dünya Enerji Kongresi'ne katılarak Mavi Marmara krizinden bu yana Türkiye'yi ziyaret eden ilk üst düzey İsrailli yetkili olmuştur. Steinitz, dönemin T.C. Enerji Bakanı Berat Albayrak ile doğalgaz ihracatı ve Türkiye'nin Filistin'e enerji temini konularını görüşmüştür. Bu temaslardan 7 Aralık 2016'da, Türkiye ve İsrail karşılıklı olarak büyükelçiler atamış; Kemal Ökem Tel Aviv'e, Eitan Naeh ise Ankara'ya büyükelçi olarak görevlendirilmiştir (Boran, 2018).

2018'de Gazze'deki "Büyük Dönüş Yürüyüşü" sırasında İsrail'in orantısız güç kullanımı, ilişkilerde yeniden gerginlik yaratmış ve büyükelçiler geri çekilmiştir. Ancak 2022'de İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog'un Mart ayında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret, ilişkilerin yeniden canlanmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Herzog'un ziyareti, 2007'den bu yana cumhurbaşkanı düzeyinde yapılan ilk ziyaret olmuştur. Aynı yılın Mayıs ayında Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, İsrail'e ziyaret gerçekleştirmiş, bu da 15 yıl aradan sonra bakan düzeyinde ilk temas olarak kayda geçmiştir. Haziran 2022'de ise İsrail Dışişleri Bakanı Yair Lapid Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 2022'nin Ağustos ayında iki ülke, karşılıklı büyükelçi atama kararı almıştır. Türkiye'nin Tel Aviv Büyükelçisi Şakir Özkan Torunlar, 1 Aralık 2022'de göreve başlamış, İsrail'in Ankara Büyükelçisi Irit Lillian ise 27 Aralık 2022'de güven mektubunu sunmuştur (T.C. Dışişleri, 2024).

Aynı yıl içinde ekonomi, savunma ve turizm gibi farklı alanlarda iş birliğini geliştirme amacıyla üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmiştir. İsrail Ekonomi ve Sanayi Bakanı Orna Barbivay, Savunma Bakanı Benjamin Gantz ve Turizm Bakanı Yoel Razvozov Türkiye'yi ziyaret etmiş, bu temaslarda ekonomik iş

birliği ve güvenlik konuları öne çıkmıştır. Bu süreç, Türkiye ile İsrail'in bölgesel ve uluslararası gelişmeler çerçevesinde ortak çıkarlarını önceliklendirdiği bir dönemi işaret etmektedir (T.C. Dışişleri, 2024). Türkiye ve İsrail, Suriye'deki iç savaş, İran'ın bölgesel etkisi ve enerji güvenliği gibi konularda ortak çıkarlar doğrultusunda daha yakın bir iş birliği geliştirmiştir. ABD'nin iki ülkeyi stratejik ortaklar olarak desteklemesi, bu sürecin hızlanmasına katkı sağlamıştır (Tüysüz, 2014)

Ekim ve Kasım 2022 döneminde İsrail'den Türkiye'ye üst düzey ziyaretler, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin normalleşmesi sürecinde önemli bir ivme kazandırmıştır. 18-19 Ekim 2022 tarihlerinde İsrail Ekonomi ve Sanayi Bakanı Orna Barbivay, Türkiye'yi ziyaret ederek T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mustafa Varank ve Ticaret Bakanı Mehmet Muş ile ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ardından 26-27 Ekim 2022'de İsrail Savunma Bakanı Benjamin Gantz, T.C. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın davetiyle Türkiye'ye gelmiş, 27 Ekim'de T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kabul edilmiştir. Bu ziyaretler, iki ülkenin ekonomik, savunma ve diplomatik alanlarda ilişkileri güçlendirme kararlılığını yansıtmaktadır. Son olarak, İsrail Turizm Bakanı Yoel Razvozov, 7-9 Kasım 2022 tarihlerinde Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) tarafından düzenlenen Wings of Change Europe (WoCE) etkinliğine katılmış ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu karşılıklı temaslar, iş birliği ve diyalogun artan önemini göstermektedir (T.C. Dışişleri, 2024).

Bu diplomatik uzlaşma, Türkiye ile İsrail arasında ilişkilerin yeniden şekillendiği bir dönemin başlangıcı olmuştur. İki ülke, bu anlaşmayla birlikte karşılıklı olarak büyükelçilerini atamış, ekonomik, askeri ve ticari ilişkilerdeki engelleri aşmaya başlamıştır. İki ülke arasındaki diplomatik ilişki, sadece geçmişteki krizlerin aşılmasıyla değil, aynı zamanda yeni ekonomik ve stratejik iş birliği alanlarının ortaya çıkmasıyla da ivme kazanmıştır. Bu süreç, iki ülkenin ilişkilerinde yeniden normalleşme ve iş birliği adımlarının yoğunlaştığı bir dönemi temsil etmektedir.

1. Enerji İş Birliği ve Gaz Taşımacılığı

İsrail'in 2009 yılında Doğu Akdeniz'de büyük doğal gaz rezervleri keşfetmesi, bölgedeki enerji dinamiklerini yeniden şekillendirmiştir. Bu keşif, İsrail'in enerji ihracatı için uygun ve ekonomik güzergâhlar arayışını başlatırken, Türkiye bu süreçte kilit bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin coğrafi konumu ve gelişmiş enerji altyapısı, İsrail'in doğal gazını Avrupa'ya ulaştırmak için en verimli seçeneklerden biri olarak görülmektedir. 2016 yılında iki ülke arasında başlatılan enerji iş birliği müzakereleri, sadece ekonomik çıkarlar açısından değil, aynı zamanda bölgesel güvenlik ve istikrar için stratejik bir anlam taşımaktadır (Görgülü & Gündoğar, 2016).

Doğu Akdeniz'de keşfedilen zengin doğal gaz kaynakları, bölge ülkeleri arasında hem ekonomik fırsatlar hem de rekabet ortamı yaratmıştır. Deniz yetki alanlarına ilişkin tartışmalar, İsrail, Lübnan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Türkiye gibi ülkeler arasında gerilimlere yol açmıştır (Sandalcılar, 2011). Türkiye, GKRY ve Yunanistan'ın dışlayıcı politikalarına karşı bölgesel çıkarlarını korumak amacıyla Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmaları yapmayı ve aktif diplomasi yürütmeyi tercih etmiştir. İsrail ise, Türkiye ile ilişkilerinin 2010'daki Mavi Marmara olayından sonra bozulmasıyla Yunanistan ve GKRY ile stratejik bir ortaklık geliştirmiştir (Efron, 2018). Ancak, EastMed boru hattı gibi maliyetli ve teknik açıdan zorlayıcı projeler, bölgedeki enerji paylaşımını daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye ile İsrail arasındaki enerji iş birliği ihtimali, maliyet ve nitelik açısından büyük bir avantaj olarak ön plana çıkmıştır (Kavaz, (2020).

Diğer yandan; Türkiye ile Libya arasında "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası", 27 Kasım 2019 tarihinde imzalanmış, 5 Aralık 2019'da Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmış ve 7 Aralık 2019 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu mutabakat, Türkiye ile Libya'nın karşılıklı kıyılarına dayanarak Doğu Akdeniz'deki MEB sınırlarını belirlemeyi amaçlamış ve her iki tarafın da uluslararası hukuktan doğan haklarını korumayı hedeflemiştir. Anlaşma kapsamında taraflar, kıta sahanlıklarını ve MEB sınırlarını belirleyen koordinatları karşılıklı mutabakatla tespit etmiş; bu düzenleme, bölgede enerji kaynakları üzerindeki egemenlik iddialarını doğrudan etkilemiştir. Türkiye açısından bu mutabakat, kendisini Antalya Körfezi'ne sıkıştıran dışlayıcı anlaşmalara karşı hukuki bir zemin oluşturmuş; Yunanistan, GKRY ve Mısır gibi aktörlerin deniz yetki alanlarını genişletmeye yönelik girişimlerine karşı dengeleyici bir

adım teşkil etmiştir (Resmî Gazete, 2019).

Bu gelişmelere Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye'nin enerji kaynaklarını çeşitlendirme çabası, enerji bağımlılığını azaltma stratejisi ile uyumlu bir şekilde. İsrail ile iş birliğini cazip hale getirmektedir. İsrail için ise Türkiye'nin enerji koridoru olarak kullanılması, Avrupa'ya doğal gaz ihracatında önemli bir maliyet avantajı sunmaktadır. Türkiye'nin altyapısının güçlü olması ve coğrafi avantajları, bu güzergâhı hem ekonomik hem de stratejik açıdan cazip hale getirmektedir. İki ülke arasında enerji projelerinin hayata geçirilmesi, bölgesel istikrar açısından da olumlu bir etki yaratabilir. Enerji kaynaklarının daha verimli kullanılması ve ortak ekonomik çıkarların öne çıkması, Doğu Akdeniz'de gerilimi azaltıcı bir etki yaratabilir.

Bölgedeki enerji rekabeti sadece ekonomik boyutla sınırlı kalmamış, jeopolitik sonuçlar da doğurmuştur. EastMed boru hattı, İsrail, Yunanistan ve GKRY tarafından Avrupa'ya gaz taşımak için geliştirilmiş bir proje olsa da bu girişim ABD ve Avrupa Birliği'nin desteğiyle Türkiye'yi dışlamayı hedeflemiştir (Özdemir, 2020). Projenin başlangıçta Türkiye'yi dışlayan yapısı, Ankara tarafından bölgesel denklemin dışında bırakılma girişimi olarak yorumlanmış ve sert diplomatik tepkilere neden olmuştur. Öte yandan, 2022 yılında ABD'nin projeye verdiği desteği çekmesi, Türkiye açısından diplomatik bir kazanım olarak değerlendirilmiş ve Ankara, İsrail doğalgazının en ekonomik ve güvenli biçimde Avrupa'ya ulaştırılmasının kendi toprakları üzerinden mümkün olduğunu yeniden vurgulamıştır. Bu süreçte Türkiye ile İsrail arasındaki diplomatik normalleşme adımları, özellikle enerji alanında iş birliği imkânlarını gündeme getirmiştir. İsrail'in doğalgaz ihracatında Mısır ve Kıbrıs gibi alternatif rotalara yönelmesi, Türkiye ile enerji temelli yapıcı bir diyalog kurulmasının önünde teknik ve siyasi engeller olduğunu göstermektedir. Ancak enerji arz güvenliği, bölgesel istikrar ve ekonomik karşılıklı bağımlılık gibi unsurlar, Türkiye-İsrail ilişkilerinde enerji diplomasisinin dönüştürücü bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir. EastMed Boru Hattı Projesi, Türkiye-İsrail ilişkilerinde enerji diplomasisi bağlamında hem iş birliği hem de rekabet potansiyeli taşıyan stratejik bir unsur olarak öne çıkmıştır (Krasna, 2022).

Türkiye ile İsrail arasında kurulacak enerji iş birliği, her iki ülke için ekonomik kazanç sağlamanın ötesinde, bölgesel güç dengelerini etkileyecek stratejik bir hamle niteliğindedir. Türkiye, İsrail doğal gazını Avrupa'ya taşıyarak enerji arzını çeşitlendirme ve enerji güvenliğini artırma fırsatı elde ederken; İsrail, bu sayede gaz ihracatını düşük maliyetle geniş pazarlara ulaştırma imkânı bulacaktır. Bu ortaklık, Doğu Akdeniz'de süregelen gerilimlerin yumuşamasına katkı sağlayabilecek yapıcı bir zemin oluşturabilir. Kıbrıs ve Filistin gibi siyasi anlaşmazlıklar iş birliğini zorlaştırırsa da, enerji alanındaki karşılıklı çıkarlar ve pragmatik yaklaşımlar bu engelleri aşmayı mümkün kılmaktadır. İsrail'in 2020 yılında Türkiye karşıtı bir deklarasyona katılmaması, enerji projelerinin siyasi gerilimlerden bağımsız yürütebileceğini göstermektedir. Türkiye'nin coğrafi konumu ve altyapı kapasitesi ile İsrail'in ihracat arzusu birleştiğinde, bu iş birliği yalnızca iki ülke için değil, Doğu Akdeniz'in istikrarı açısından da dönüştürücü bir etki yaratabilir (Aslan & Kodaman, 2023).

2. Bölgesel Konularda Ortak Çıkarlar

Arap Baharı'nın başlangıcı, Orta Doğu'da demokratikleşme ve özgürlük taleplerine yönelik büyük bir umut yaratırken, bölgedeki siyasi ve askeri dengeler üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Türkiye, başlangıçta bu hareketleri kendi bölgesel liderlik ve etki alanını genişletmek için bir fırsat olarak görmüş, ancak süreç içinde meydana gelen gelişmeler, bu umutları sınırlandırarak güvenlik odaklı bir dış politika benimsemesine neden olmuştur. Suriye'deki iç savaş, PYD-YPG tehdidi ve Mısır'da Müslüman Kardeşler'e verilen destek, Türkiye'yi bölgesel kutuplaşmanın ve jeopolitik rekabetin merkezine yerleştirmiştir. Bu durum, Türkiye'nin yalnızca diplomasiye dayalı politikalarını değil, aynı zamanda askeri stratejilere öncelik veren bir dış politika anlayışını da beraberinde getirmiştir (Özcan, 2018).

Arap ayaklanmaları, Tunus dışında otoriter rejimlerin geri dönüşüne ya da iç savaşlara yol açarken, Türkiye'nin bölgedeki liderlik hedeflerini sınırlamış, hatta çeşitli zorluklarla karşı karşıya bırakmıştır. 2013 yılında Mısır'da Müslüman Kardeşler'in devrilmesi ve Suriye'deki iç savaşın uzaması, Türkiye'nin güvenlik kaygılarını artırmıştır. Türkiye, başlangıçta Esad rejiminin devrilmesini desteklemiş ve bu doğrultuda Suriye muhalefetine açık bir destek vermiştir. Ancak 2016 yılı itibarıyla Suriye'deki

stratejik öncelikleri değişmiştir. PYD'nin Kuzey Suriye'de federal bir sistem ilan etmesi, Türkiye'nin bölgedeki hedeflerini yeniden gözden geçirmesine yol açmış ve YPG'yi engellemek öncelikli bir hedef haline gelmiştir. Türkiye, PYD'nin PKK ile olan bağlantısını bir tehdit olarak görmüş ve bu çerçevede askeri müdahalelerini artırmıştır. Ayrıca, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin bağımsızlık referandumu gibi gelişmeler, Türkiye'nin güvenlik kaygılarını derinleştirmiştir (Altunışık, 2020).

Türkiye'nin Müslüman Kardeşler hareketine verdiği destek, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır ile ilişkilerinde gerilim yaratmış ve bu durum Türkiye'nin bölgedeki yalnızlaşmasını hızlandırmıştır (Bağcı & Kurç, 2016). Arap Baharı'nın ardından bölgede değişen güç dengeleri, Türkiye'yi yalnızca diplomatik olarak değil, askeri müdahaleler yoluyla da çıkarlarını korumaya yöneltmiştir. Özellikle 2020'de İdlib'de artan gerilim, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik askeri faaliyetlerini yoğunlaştırmasına neden olmuştur. Bu süreçte, Türkiye, güvenli bölge oluşturma doğrultusunda bölgedeki askeri varlığını güçlendirmiştir (Altunışık, 2020).

Suriye'deki iç savaş, yalnızca Türkiye için değil, İsrail için de kritik bir güvenlik sorunu haline gelmiştir. İsrail, İran'ın Suriye üzerinden artan etkisini ve Lübnan Hizbullahı'na sağlanan desteği doğrudan bir tehdit olarak görmüş, bu nedenle Suriye'deki İran yanlısı hedeflere yönelik operasyonlar gerçekleştirmiştir. Ancak İsrail'in Suriye'deki askeri faaliyetlerine Türkiye'nin zaman zaman karşı çıkması, bu uyumun sınırlı kalmasına neden olmuştur. Türkiye ise Suriye'deki önceliklerini PYD-YPG tehdidinde odaklamış ve bu doğrultuda askeri operasyonlar düzenlemiştir. Her iki ülkenin farklı güvenlik öncelikleri, iş birliğini sınırlasa da Suriye'deki gelişmeler, her iki tarafı da bölgedeki dengeleri koruma konusunda daha temkinli bir politika izlemeye yöneltmiştir (Altunışık, 2020).

Arap Baharı sonrasında Türkiye'nin dış politika stratejileri yalnızca Suriye ile sınırlı kalmamış, Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde de önemli yansımalar yaratmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin Libya politikası da başlangıçta kriz yönetimi açısından başarılı bir tablo çizmiş, özellikle ülkedeki vatandaşlarının hızlı ve etkili şekilde tahliyesiyle dikkat çekmiştir. Ancak sonrasında siyasi ve askeri gelişmelere karşı temkinli bir yaklaşım sergilenmiş, bu temkinli yaklaşımın gerekçesi olarak da Libya'daki ekonomik çıkarların korunması ve çatışmanın sonucuna dair belirsizlik gösterilmiştir. Fransa ve Birleşik Krallık'ın müdahalesiyle oluşturulan uçuşa yasak bölgeye Türkiye'nin karşı çıkması, Batılı ülkeleri çifte standartla suçlaması ve politikada gecikmeli bir değişime gitmesi, sahadaki aktörler tarafından olumsuz karşılanmıştır. Türkiye, daha sonra NATO operasyonlarını destekleyerek pozisyonunu değiştirmiş olsa da bu geç tepki, Libya'yı isyancıların güvenliğini kazanmakta yetersiz kalmış ve Türkiye'nin güvenilirliğini zedelemiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Müslüman Kardeşler'e yakın milis gruplarla ilişkilendirildiğine dair iddialar, Ankara tarafından reddedilse de sahadaki ilişkileri daha da karmaşık hale getirmiştir. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin Libya'nın geleceğini şekillendirme sürecinde diplomatik ve stratejik etkisini büyük ölçüde kaybetmesine neden olmuş; dış politikada kriz yönetimi, zamanlama ve bölgesel dinamikleri doğru okuma konularında ciddi zaafılar yaşanmıştır. (Bağcı & Kurç, 2016).

Arap Baharı sonrası dönemde yaşanan değişimler, Türkiye'nin dış politika önceliklerini ve yöntemlerini yeniden şekillendirmiştir. Türkiye, başlangıçta bölgesel liderlik hedefleri doğrultusunda diplomatik girişimlere öncelik verse de süreç içinde güvenlik odaklı bir politika izlemeye başlamıştır. İsrail ile ilişkilerde enerji iş birliği gibi pragmatik alanların ön plana çıkması, bölgedeki krizlerin azaltılmasına ve daha yapıcı bir diplomasi zemininin oluşmasına katkıda bulunmuştur (Sarıaslan, 1094). 2022 yılında Türkiye-İsrail ilişkileri, karşılıklı diplomatik ziyaretlerle normalleşme sürecine girdi. Mart ayında İsrail Cumhurbaşkanı Herzog'un Ankara ziyaretiyle başlayan süreç, karşılıklı büyükelçi atamalarıyla resmileşti. Doğu Akdeniz'deki enerji çıkarları ve güvenlik iş birliği, ilişkilerin temelini oluşturdu. Mavi Marmara olayından sonra bozulan bağlar yeniden güçlendi. Taraflar, turizm, enerji ve ekonomik iş birliklerini geliştirme konusunda anlaştı (Oruç, 2022).

Sonuç

Türkiye-İsrail ilişkilerinin 2010-2016 döneminde geçirdiği dönüşüm, geleneksel diplomatik paradigmalardan saparak, daha esnek ve koşullara bağlı bir ilişki biçiminin geliştiğini göstermektedir. Bu süreçte, taraflar arasında yaşanan keskin kopuşlara rağmen ilişkilerin tamamen sona ermemesi ve özellikle güvenlik, ticaret ve enerji gibi alanlarda iş birliğinin sürdürülmesi; iki ülkenin karşılıklı

bağımlılık düzeyinin, siyasi krizleri aşabilecek kadar yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, devletlerarası ilişkilerde etik tutumlar ya da siyasi ilkeler gibi normatif unsurların zamanla reelpolitik kaygılar karşısında geri plana itilebileceğini göstermektedir.

Ayrıca, Suriye iç savaşı ve İran tehdidi gibi bölgesel krizlerin iki ülkenin dış politikalarında benzeşen güvenlik önceliklerini doğurduğu görülmektedir. Türkiye ve İsrail, ideolojik düzeyde önemli farklılıklar taşıyalar da, Arap Baharı sonrası şekillenen yeni Ortadoğu düzeninde karşılaştıkları tehditlerin benzerliği, bu iki aktörü stratejik iş birliğine zorlayan bir katalizör işlevi görmüştür. Bu bağlamda, bölgesel tehditlerin sadece bir ayrışma unsuru değil, aynı zamanda yeniden yakınlaşmayı zorunlu kılan birer dışsal baskı aracı haline geldiği söylenebilir.

Bu dönemin dikkat çeken bir diğer yönü, dış aktörlerin –özellikle ABD’nin– arabuluculuk kapasitesinin belirleyici rol oynamasıdır. İkili ilişkilerin seyrini sadece iç dinamikler ya da bölgesel koşullar değil, küresel aktörlerin stratejik yönlendirmeleri de etkilemiştir. Bu durum, Türkiye ve İsrail gibi orta büyüklükteki güçlerin dış politikalarının, zaman zaman büyük güçlerin jeopolitik yönelimleriyle senkronize hareket etmeye zorlandığını ortaya koymaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, 2010 sonrası dönem, Türkiye-İsrail ilişkilerinde hem kırılmalı hem de esneklik içeren “dışsal yönelimli pragmatizm”in yükseldiği bir evre olarak tanımlanabilir.

İlişkilerde esnekleşmenin yaşandığı bu dönem, kimlik ve ideoloji temelli dış politika söylemlerinin pratikte sürdürülebilirliğinin sınırlı olduğunu da göstermektedir. Örneğin, Türkiye’nin Filistin yanlısı söylemleri ya da İsrail’in Türkiye’ye yönelik güvensizliği, zamanla yerini karşılıklı çıkarların yeniden tanımlandığı bir iş birliği zeminine bırakmıştır. Bu dönüşüm, dış politika davranışının salt retorik temellere değil, değişen bölgesel denklemlere göre güncellenen stratejik hesaplara dayandığını göstermekte; devletlerin dış politikalarının duygusal değil, çıkar temelli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

2011-2016 döneminde şekillenen “dışsal yönelimli pragmatizm”in etkileri, 2016-2022 döneminde karşılıklı stratejik hesaplara dönüşmüştür. Özellikle enerji alanı, iki ülkenin ekonomik kalkınma hedeflerine katkı sağlarken, aynı zamanda dış politika alanında manevra kabiliyetlerini artırmıştır. İsrail’in doğalgazını Avrupa pazarına ulaştırma hedefi bağlamında Türkiye, coğrafi konumu ve mevcut altyapısı sayesinde stratejik bir güzergâh olarak öne çıkmıştır. Ancak Ankara’nın zaman zaman sertleşen söylemleri, Filistin meselesine yönelik duyarlılığı ve öngörülemez diplomatik tavırları, İsrail’in Türkiye’ye temkinli yaklaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle İsrail, enerji ihracatı konusunda Mısır üzerinden alternatif hatlara yönelerek, Türkiye seçeneğini öncelikli değil, ihtiyatlı bir plan olarak değerlendirmeyi tercih etmiştir.

Bununla birlikte, İran’ın bölgede artan etkisi, Suriye’deki istikrarsızlık ve Doğu Akdeniz’deki enerji rekabeti gibi gelişmeler, Türkiye ve İsrail’i belirli alanlarda stratejik koordinasyona yöneltmiştir. Bu gelişmeler, 2011-2016 döneminde gözlemlenen dışsal baskıların bu kez içselleştirilerek, daha rasyonel ve sürdürülebilir iş birliği çerçevelerine dönüştüğünü göstermektedir. Özellikle diplomatik normalleşme adımları ve karşılıklı büyükelçi atamaları, bu dönemin sembolik değil, yapısal bir iyileşmeyi yansıttığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, 2011-2022 dönemi, Türkiye-İsrail ilişkilerinde pragmatik çıkarlar temelinde yeni bir denge arayışının sürdürüldüğü bir fazı temsil etmektedir. Kimlik, ideoloji ve tarihsel travmalara dayanan retoriklerin yerini, bölgesel güvenlik mimarileri ve ekonomik bağımlılık gibi somut parametreler almıştır. Bu bağlamda, 2011 sonrası şekillenen dış politika dönüşümünün, 2016 sonrasında kurumsallaştığı ve iki ülke ilişkilerini kriz-merkezli bir yapıdan çıkararak stratejik iş birliği eksenine taşıdığı söylenebilir. Ortadoğu’nun değişken jeopolitiğinde, Türkiye ve İsrail’in gelecekteki ilişkilerinin seyrini belirleyecek temel unsurun, bu çıkar temelli dengeyi sürdürebilme kapasitesi olacağı açıktır.

Sorumlu yazar Güneş Alkan, TÜBİTAK 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Bursiyeridir.

Hakem: Dış, Bağımsız.

Teşekkür:

Makaleyi önemli ölçüde geliştiren yorumları için Editör ve iki anonim hakeme teşekkür ederiz.

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma özgündür.

2. Yazar Katkıları:

Fikir: GA&HAŞ; **Kavramsallaştırma:** GA&HAŞ; **Literatür Taraması:** GA&HAŞ; **Veri Toplama:** GA&HAŞ; **Veri İşleme:** GA&HAŞ; **Analiz:** GA&HAŞ; **Yazma – orijinal taslak:** GA&HAŞ; **Yazma – inceleme ve düzenleme:** GA&HAŞ.

3. Etik Kurul İzni:

Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

4. Finansman/Destek:

Bu çalışma, herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

5. Çıkar Çatışması:

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

6. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları:

KAYNAKÇA

- Abdullah, T. (2015). Ak Parti dönemi'nde Türkiye-İsrail ilişkileri (2002-2016). Türk Dış Politikası, 1(20), 647-648.
- Altunışık, M. B. (2020). The new turn in Turkey's foreign policy in the Middle East: regional and domestic insecurities. Istituto Affari Internazionali, 1-22. <https://www.jstor.org/stable/resrep29462>.
- Arbell, D. (2014). The U.S.-Turkey-Israel triangle. The Center for Middle East Policy at Brookings, (34), 30.
- Aslan, T. & Kodaman, T. (2023). Türkiye ve İsrail'in Doğu Akdeniz'de muhtemel uzlaşmasının kazanımları. Hakkari Review 7(1), 29-52. <https://doi.org/10.31457/hr.1223995>.
- Aydın, M. & Dizdaroglu, C. (2022). Turkey's Middle East Policies. İçinde Roy, M.S. & Quamar (Ed.). Changing Security Paradigm in West Asia (s.s45-47).
- Bağcı, H. & Çağlar K. (2016). How Turkey can become an honest mediator in the Middle East, again. Konrad Adenauer Stiftung, 3.
- Boran, T. K. (2018). Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye-İsrail ilişkileri. [Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Boran, T. K. (2020). Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde Türkiye-İsrail ilişkileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 44, 37.
- Bredenstein, E. (2010). Erdoğan: Tarihi bir hata yaptınız. Maariv, 5.
- Daştan, S. (2017). Doğu Akdeniz enerji kaynakları'nın keşfinin İsrail-Türkiye ilişkilerine yansıması. [Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Lisans tezi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Demirtaş-Bagdonas, Ö. (2013). Politics of national honor in Turkish-Israeli relations: an alternative

- account of the recent tensions. *International Relations*, 10(38), 101-125.
- Efron, S. (2018). The future of Israeli-Turkish relations. Rand Corporation, 34.
- Fishman, A. (2016). Anlaşma donduruldu. *Yedioth Ahronoth*, 16.
- Görgülü, A. & Gündoğar, S. S. (2016). Energy relations between Turkey and Israel. *Middle East And North Africa Regional Architecture*, (3), 1-7.
- Inbar, E. (2011). The deterioration in Israeli-Turkish relations and its international ramifications. Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 1-4. <http://www.jstor.com/stable/resrep04717.5>.
- Kavaz, İ. (2020). Possible transfer routes of energy sources in the Eastern Mediterranean. *Seta*, 299-317.
- Krasna, J. (2022). Politics, war and eastern mediterranean gas. *Tel Aviv Notes The Moshe Dayan Center For Middle Eastern And African Studies*, 16(4), 1-9.
- Oruç, H. (2022). Türkiye-İsrail ilişkileri. *Seta*, 128-134.
- Özcan, G. (2018). The Jdp's changing discursive strategies towards Israel. *Uluslararası İlişkiler Konseyi İktisadi İşletmesi*, 15(57), 29. <https://Www.Jstor.Org/Stable/10.2307/26604991>.
- Özdemir, Ç. (2020). The United States-backed containment of Turkey in the Eastern Mediterranean. *Insight Turkey*, 22(2), 111-26. <https://doi.org/10.25253/99.2020222.08>.
- Ravid, B. (2011). Filo raporunun sızdırılması ve perşembe günü New York Times'da yayınlanması, Amerikan hükümetinin uzlaşma girişimini engelledi. *Haaretz*, erişim: 3/12/25, 3:17 PM, <https://www.haaretz.co.il/news/politics/2011-09-04/ty-article/0000017f-ee5b-d4a6-af7f-fedfee80000>.
- Ravid, B. (2013). Obama'dan Netanyahu'ya: Türkiye ile krizi sonlandırın. *Haaretz*, erişim: 3/12/25, 4:48 PM, <https://www.haaretz.co.il/news/politics/2013-03-21/ty-article/0000017f-e58f-dc7e-adff-f5afa4640000>.
- Sandalcılar, A. R. (2011). Siyasi gelişmeler bağlamında Türkiye-İsrail dış ticareti üzerine bir değerlendirme. I. Yalman Noyan (Ed.), *Türkiye'de Dış Ticaret ve Lojistik içinde*, (ss.207-224).
- Sariaslan, F. (2019). Türkiye-İsrail ilişkilerinde değişmeyen dinamik: ekonomi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(4), 1094. <https://doi.org/10.33630/ausbf.536442>.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2024). İsrail Cumhurbaşkanı Moşe Katsav'ı karşılama töreni. T.C. Cumhurbaşkanlığı, Erişim 28 Kasım 2024. <https://tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/5853/israil-cumhurbaskani-mose-katsavi-karsilama-toreni>.
- T.C. Resmî Gazete, 30971, 7 Aralık 2019.
- Tüysüz, Ü. (2014). Türkiye-İsrail ilişkileri: 2002-2013. [Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi]. Ulusal Tez Merkezi.

